

Publikacija yra neskelbta moksliniame recenzuojamame leidinyje, yra įteikta žurnalo „Socialinis darbas: patirtis ir metodai“ (VDU) redakcijai.

Finansavimas: straipsnio parengimą finansavo Lietuvos socialinių darbuotojų asociacija (LSDA) nuo 2022 m. spalio 26 d. iki 2024 m. gruodžio 31 d. vykdanči Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinių kompetencijų tobulinimo centro funkcijas (toliau - PKTC). Projektą finansuoja Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Socialinio darbuotojo vaidmuo persikeliant į globos įstaigą vyresniame amžiuje

Duomenys apie autorių.

Dr. Jūratė Charenkova

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Sociologijos ir socialinio darbo instituto
Asistentė

Adresas: Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius

Tel. nr. +370 6 616 2615

El. paštas: jurate.charenkova@fsf.vu.lt

Anotacija.

Persikėlimas į globos įstaigą laikomas vienu daugiausiai streso sukeliančių įvykių vyresniame amžiuje. Straipsniu siekiama atskleisti socialinių darbuotojų vaidmenį įveikiant vyresnio amžiaus asmenų patiriamus iššūkius persikėlus. Tyrimas atskleidė tris pagrindinius iššūkius, kurie straipsnyje bus aptariami detaliau: 1) socialinio tinklo pokyčiai, 2) užimtumo ir gyvenimo būdo pokyčiai, 3) kasdienės rutinos pokyčiai.

Reikšminiai žodžiai: vyresnio amžiaus asmenys; persikėlimas į globos įstaigą; socialiniai santykiai; užimtumas; savarankiškumas; gerovė.

The role of a social worker in the context of elderly nursing home relocation

Summary.

Relocation to a nursing home is one of the most challenging transitions in older age, as many unknowns, such as new people, altered physical surroundings, and unfamiliar social demands affect the well-being of new residents. Even though moving to a residential care facility can also open up positive opportunities, the crisis experienced by older people and the feeling of meaninglessness in life often demand active support from social workers in residential care facilities. Knowledge about older people's nursing home relocation can inform the social work practice and social policy to better address their needs, and reduce the relocation stress. Thus, this paper aims to reveal how social workers can help older people cope with the changes they experience after moving to nursing homes. Through 25 qualitative semi-structured interviews, three main clusters of lifestyle changes after the move were identified: 1) changes in social network, 2) changes in leisure and occupation habits, and 3) changes in daily routine. These changes and the social worker's role in helping cope with them are discussed in more detail in the paper.

Keywords: older people; nursing home relocations; social relationships; occupation; autonomy; well-being.

Išvadas

Dauguma vyresnio amžiaus žmonių ir jų artimųjų visame pasaulyje teikia pirmenybę senėjimui namuose (Aminzadeh et al., 2009; Rodriguez-Blazquez et al., 2012; Milligan, 2012; Bjornsdottir, Ceci & Purkis, 2013; Žalimienė et al. 2019), o daugelyje Europos šalių, ypač Norvegijoje, Danijoje ir Suomijoje, globa šeimoje laikoma socialinės politikos prioritetu (Spasova et al., 2018). Visuomenės požiūriu ir lūkesčių į vyresnio amžiaus asmenų globą tyrimai atskleidžia, kad dauguma Lietuvos gyventojų mano, jog senstančiais artimaisiais turi rūpintis šeimos nariai. Būti globojamam savo šeimos narių taip pat yra daugumos Lietuvos vyresnio amžiaus žmonių pageidaujama globos alternatyva (Gedvilaitė-Kordušienė, 2013; Kraniauskienė, 2013; Žalimienė ir kt., 2019). Visgi mažėjantis gimstamumas, vyresnio amžiaus gyventojų skaičiaus didėjimas, bendras gyvenimo trukmės (taigi ir ligos metų), ankstėjančios senatvinės ligos, gali lemti augantį institucinės socialinės globos poreikį. Nors daugelio šalių socialinės politikos prioritetas yra plėtoti paslaugas į namus, visgi šiuo metu yra nepakankamai išvystyta socialinės paramos sistema neformaliems globėjams, paslaugų į namus tenka laukti ne vieną mėnesį, per kurį prastėja asmens sveikatos būklė. Taigi, nors globa namuose yra labiausiai pageidaujama globos senatvėje forma, galima daryti prielaidą, kad globos įstaigose teikiamų ilgalaikės globos paslaugų poreikis ir aktualumas ateityje augs.

Persikėlimas gyventi į globos įstaigą tiek moksliniame diskurse, tiek pačių vyresnio amžiaus asmenų yra laikomas vienu reikšmingiausių ir daugiausiai streso sukeliančių pokyčių vyresniame amžiuje (Lowis ir kt., 2005; Cheek ir kt., 2006). Teigiama, kad pagal patiriamo streso lygį tapimas globos įstaigos gyventoju yra tik šiek tiek mažiau streso sukiantis įvykis nei sutuoktinio mirtis ar skyrybos (Lee, Simpson ir Froggat, 2013; Rijnaard ir kt., 2016). Persikėlus vyresnio amžiaus žmonės susiduria su daugeliu nežinomųjų: nepažįstamais žmonėmis, kitokia fizine aplinka ir pasikeitusiais socialiniais reikalavimais (Lee, Simpson ir Froggat, 2013; Riedl, Mantovan ir Them, 2013). Socialinio statuso pasikeitimas, sumažėjęs savarankiškumas, pojūtis, kad nebėra vietos, kurią galima vadinti namais, socialinių kontaktų pokyčiai ir galimybių užsiimti įprasta veikla sumažėjimas yra dažniausiai pasitaikantys stresiniai veiksniai, neigiamai veikiantys vyresnio amžiaus asmenų gerovę tapus globos įstaigų gyventojais (Aminzadeh et al., 2009; Theurer ir kt., 2015).

Persikeldami gyventi į globos įstaigą vyresnio amžiaus asmenys turi iš esmės pakeisti gyvenimo būdą ar bent jau kai kuriuos svarbius jo aspektus (Lee, Simpson ir Froggat, 2013; Orlova, 2013). Pakitusių gyvenimo sąlygomis sumažėja daugumos buitinių įgūdžių (pavyzdžiui, maisto ruošos) pritaikymo galimybės ir aktualumas. Lietuvoje 2020 metais pradėjus diegti tarptautinį socialinių paslaugų kokybės standartą EQUASS, nemaža dalis ilgalaikę socialinę globą teikiančių globos įstaigų iš esmės keitė savo praktiką, buvo kuriamos įgalinimo koncepcijos, siekiama padėti globos namų gyventojams išlaikyti turimus socialinius, higienos ir kitus įgūdžius, plėtojamos užimtumo veiklos. Kokybės sistemų diegimas yra pirmas svarbus žingsnis keisti dar vis vyraujančią paternalistinę globos praktiką. Visgi, praktikoje individualizuotų paslaugų trūksta, daugelis įstaigų taiko institucijoms būdingas taisykles ir reikalavimus, o tai apsunkina prisitaikymą prie griežto kasdienybės tvarkaraščio (Gruževskis ir Orlova, 2014), o šie ir kt. gali būti gebėjimai sunkiau suformuojami dėl amžiaus. Net ir planuotas persikėlimas į globos įstaigą reikalauja ypač didelių vyresnio amžiaus asmens pastangų prisitaikant, lemia reikšmingus jo gyvenimo būdo pokyčius ir yra siejamas su patiriama tapatumo krize (Cooney, Murphy ir O'Shea, 2009; Aminzadeh ir kt., 2009; Theurer ir kt., 2015).

Dėl šių priežasčių socialiai globojamų vyresnio amžiaus asmenų išgyvenama krizė, beprasmybės pojūtis reikalauja aktyvios socialinių darbuotojų intervencijos. Būtent socialiniai darbuotojai vyresnio amžiaus asmeniui persikeliant į globos įstaigą yra arčiausiai naujojo globos įstaigos gyventojų, todėl gali palengvinti persikėlimo procesą, sumažinti jo metu patiriamą stresą ir atliepti individualius asmens iššūkius ir poreikius. Kuo daugiau jie žino apie kiekvieną vyresnio

amžiaus asmenį, jo persikėlimo aplinkybes, ankstesnio gyvenimo stilių, pomėgius, sveikatos būklę, kasdienę rutiną, socialinį tinklą ir kt., tuo sklandesnį persikėlimą ir tolesnės adaptacijos procesą galima užtikrinti.

Nagrinėjant Lietuvos akademinį diskursą vyresnio amžiaus asmenų persikėlimo į globos įstaigą tematika buvo pastebėtas literatūros trūkumas šia tema – rastas vienas Naujanienės ir Vaškevičiūtės (2011) straipsnis, kuriame analizuojami asmens apsisprendimą persikelti lėmę veiksniai. Be to, siekiant detalizuoti esminius pokyčius, su kuriais vyresnio amžiaus asmenys susiduria per pirmuosius dvejus metus po persikėlimo į globos įstaigą, buvo atlikta sisteminė užsienio literatūros apžvalga (Charenkova, 2018). Vis dėlto Lietuvos akademiniam diskurse vyresnio amžiaus asmenų persikėlimo į globos įstaigą patirčiai atskleisti ar socialinio darbuotojo vaidmeniui šiame procese detalizuoti nebuvo skirta pakankamai dėmesio.

Nagrinėjant užsienio mokslinę literatūrą studijų, analizuojančių persikėlimo į globos įstaigą metu vyresnio mažiau asmenų patiriamus išgyvenimus bei tolesnės adaptacijos įstaigoje strategijas yra kur kas gausiau (pavyzdžiui, Andersson, Pettersson ir Sidenvall, 2007; Jungers, 2010; Fraher ir Coffey, 2011; Guzman, 2012; Riedl, Mantovan ir Them, 2013, ir kt.). Šalia šių atskirų tyrimų paminėtina Lee, Woo ir Mackenzie (2002) atlikta kritinė literatūros, susijusios su vyresnio amžiaus asmenų persikėlimo į globos įstaigą patirtimis, analizė: apžvelgti 1970-2000 metų straipsniai, atskleidžiantys, kaip vyresnio amžiaus asmenys įveikia persikėlimo į stacionarios globos įstaigą iššūkius. Šios literatūros apžvalgos dėmesio centre buvo prisitaikymo procesas po persikėlimo, tačiau persikėlimo poveikis vyresnio amžiaus asmens tapatumui analizuojamas nebuvo. Nors užsienio literatūroje persikėlimo procesą nagrinėjančių studijų gausiau, tačiau dažniausiai tiriamas adaptacijos po persikėlimo procesas ar persikėlimo subjektyvus poveikis tam tikriems asmens gerovės aspektams, pavyzdžiui, savarankiškumui, orumo patyrimui, laisvalaikio leidimo ypatumams, namų pojūčio naujoje aplinkoje kūrimo procesui ir kt. (Cooney, Murphy ir O'Shea, 2007; Hutchinson ir Warner, 2014; Johnson ir Bibbo, 2014; Rijnaard ir kt., 2016 ir kt.).

Tyrimų persikėlimo į globos įstaigas tematika stoka apriboja galimybes palengvinti persikėlimo procesą ir sumažinti literatūroje įvardijamas neigiamos persikėlimo patirties pasekmes vyresnio amžiaus asmenų gerovei. Taigi straipsnio tikslas – atskleisti, kaip socialiniai darbuotojai gali padėti vyresnio amžiaus asmenims įveikti persikėlimo į globos įstaigą patiriamus pokyčius.

Tyrimo metodika

Tyrimo metodas ir tyrimo duomenų analizė

Tyrimo duomenų rinkimui buvo pasitelktas kokybinio pusiau struktūruoto interviu metodas, t. y., tyrimo dalyviams buvo pateikiami iš anksto parengti klausimai, kurie pokalbio metu iškilus būtinybei buvo reformuluojami, pakeičiami arba, atsižvelgiant į poreikį, užduodami nauji, patikslinamieji klausimai. Tyrimo instrumentą sudarė atvirojo tipo klausimai, skirti atskleisti tyrimo dalyvio gyvenimo ypatumus iki persikeliant į globos įstaigą, detalizuoti persikėlimo kontekstą ir sąlygas, gyvenimo sąlygas persikėlimo ir lūkesčius ateičiai. Siekiant šio straipsnio tikslo bus pristatomi ne visi tyrimo duomenys, o tik atskleidžiantys esminius pokyčius, su kuriais susiduria į globos įstaigą persikėlę asmenys. Interviu metu gauti duomenys buvo analizuojami kokybinės turinio analizės metodu, apimančiu daugkartinį teksto skaitymą, kategorijų išskyrimą remiantis raktažodžiais, kategorijų turinio skaidymą į subkategorijas, kategorijų ir subkategorijų interpretavimą ir pagrindimą iš teksto paimitais įrodymais (Bitinas, Rupšienė ir Žydzūnaitė, 2008).

Tyrimo dalyvių atranka ir tyrimo eiga

Tyrimo dalyvavo Vilniaus miesto ir rajono globos įstaigose gyvenantys vyresnio amžiaus asmenys. Tyrimo dalyviai buvo atrinkami tikslinės atrankos principu – buvo siekiama įtraukti kuo įvairesnę gyvenimo globos įstaigoje patirtį turinčius vyresnio amžiaus asmenis ir maksimaliai užtikrinti jų socialinio statuso ir gyvenimo būdo, sveikatos būklės, socialinio tinklo ir persikėlimo į globos įstaigą aplinkybių įvairovę. Iš viso buvo atlikti 25 interviu su globos įstaigose gyvenančiais vyresnio amžiaus asmenimis.

Dėl interviu atlikimo buvo tariamasi telefonu ir elektroniniu paštu su globos įstaigų socialiniais darbuotojais. Susitikusi su darbuotoju, tyrėja išsamiau pristatydavo, kokiomis charakteristikomis pasižyminčių informantų ieško ir būdavo supažindinama su potencialiais tyrimo dalyviais. Pokalbis buvo pradedamas vyresnio amžiaus asmeniui davus sutikimą dėl dalyvavimo tyrime ir dėl pokalbio įrašymo. Interviu buvo atliekami 2017 m. birželio – 2019 m. sausio mėnesiais. Trumpiausias interviu truko 53 min., ilgiausias – 2 val. 34 min. Bendra visų interviu sudaro apie 34 valandas.

Tyrimo etika

Renkant tyrimo duomenis buvo laikomasi svarbiausių kokybinio tyrimo etikos principų: 1) interviu įrašai atliekami sutikus tyrimo dalyviams, patikinama, kad pasakyta informacija bus naudojama tik tyrimo tikslams; 2) kelis kartus pabrėžta, kad dalyvavimas tyrime savanoriškas, tyrimo dalyvis gali bet kuriuo metu prasidejęs tyrimui jį nutraukti be jokių neigiamų pasekmių; 3) siekiama sukurti saugią aplinką tyrimo dalyviui: tiek, užtikrinant, kad interviu negirdėtų kiti asmenys, tiek patikinant dalyvį, kad jis pats nusprendžia, apie ką nori kalbėti, o kokių temų vengti, t. y., yra pokalbio šeimininkas; 4) įgyvendinant konfidencialumo principą, pateiktose citatose nenaudojami tikrieji tyrimo dalyvių ar jų minimų asmenų vardai ir pavardės, miesto ar įstaigų pavadinimai.

Visi interviu vyko tyrimo dalyvių asmeniniuose kambariuose nedalyvaujant kitiems asmenims. Tikėtina, kad ramioje ir pažįstamoje aplinkoje tyrimo dalyviai labiau atsipalaiduodavo ir buvo linkę atviriau kalbėtis, nes pasibaigus pokalbiui dažnas nustebdavo dėl ilgesnės nei buvo tikėtasi iš pradžių interviu trukmės. Visų interviu metu tyrėja atliko aktyvaus klausytojo vaidmenį, t. y. užduodami klausimai daugiausiai buvo skirti palaikyti, patikslinti ar nukreipti pokalbį leidžiant kalbėti tyrimo dalyviui.

Tyrimo rezultatai

Visi tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį, kad gyvenimas globos įstaigoje reikšmingai skiriasi nuo gyvenimo bendruomenėje. Vyresnio amžiaus asmenų patiriamus iššūkius persikėlus galima skirti į tris grupes: 1) socialinio tinklo pokyčiai, 2) užimtumo ir gyvenimo būdo pokyčiai, 3) kasdienės rutinos pokyčiai. Šie iššūkiai toliau tekste bus aptariami detaliau.

Socialinio tinklo pokyčiai

Persikėlę į globos įstaigą tyrimo dalyviai ne tik jautėsi palikę savo namus, bet ir turėtu socialinius kontaktus, todėl jiems buvo ypač aktualu išlaikyti artimą ryšį su asmenimis, kurie buvo reikšmingi iki persikėlimo. Neretai santykiai su artimiausiais šeimos nariais persikėlus tapdavo retesni: dėl pasikeitusio geografinio atstumo ir kitų aplinkybių esamų socialinių ryšių intensyvumas, ypač lankymo galimybės, sumažėja. Atvejai, kai šeimos nariai gyvenančius globos įstaigoje giminaičius lankydavo kelis kartus per savaitę šio tyrimo kontekste buvo reti ir dėl to laikomi išskirtiniais: „*mane bent po kokius 3-4 kartus savaitėj lanko, tai visi stebisi, kad taip dažnai, čia gi būna, atveža, palieka ir neprisišauksi*“ (Marija, 89 m.).

Dauguma vyresnio amžiaus asmenų ryšio su biologinės šeimos nariais silpnėjimą ir retėjimą dažnai priėmė kaip savaime suprantamą dalyką senatvėje (tiek dėl geografinio atstumo, tiek dėl šeimos narių užimtumo) ir nesiėmė jokių priemonių inicijuoti kontaktą patys: „[sūnums] yra darbai, yra jau šeimos jų pačių, kiti visai dalykai galvoj ir čia normalu yra, reikia šeimą aprūpint, vaikus išmoksint<...> kada gali, tada atvažiuoja, aš tikrai nereikalauju ir neprikaišioju“ (Filomena, 80 m.). Dažniausiai šiame tyrime dalyvavusių informantų naudojama komunikacijos su šeimos nariais forma buvo bendravimas telefonu, kurį tyrimo dalyviai labai vertino: „*ačiū Dievui, kad jie [telefonai] yra <...> neįsivaizduoju, kaip žmonės anksčiau be jų gyveno*“ (Filomena, 80 m.). Turint omenyje geografinį atstumą tarp globos įstaigoje gyvenančio vyresnio amžiaus asmens ir jo šeimos narių, telefonai tapdavo pagrindine, o kai kuriais atvejais ir vienintele priemone išlaikyti ryšį su šeimos nariais.

Kita vertus, persikėlę į globos įstaigą vyresnio amžiaus asmenys atsiduria aplinkoje, kurioje gausu galimybių naujiems socialiniams ryšiams kurti. Persikėlus į įstaigą išryškėjo dvi

galimos naujų santykių kūrimo gijos: ryšiai su globos įstaigos su personalu ir ryšiai su kitais globos įstaigos gyventojais. Visi tyrimo dalyviai globos įstaigos darbuotojus, nepriklausomai nuo su jais turėto santykio, vertino kaip „*neišpasakyto gerumo*“ (Olga, 74 m.) žmones, kurie visada yra pasiruošę padėti, išklaudyti, pasikalbėti.

Dauguma tyrimo dalyvių laikė darbuotojus savo geriausiais draugais ir vertino juos ne tik kaip globos paslaugų teikėjus ir organizatorius, bet ir kaip patikėtinius, emocinės paramos šaltiniu. Visgi keletas tyrimo dalyvių globos įstaigos personalą buvo linkę vertinti atsargiai – kaip žmones, kurių darbas yra teikti paslaugas, todėl pernelyg artima draugystė darbuotojams gali būti nepriimtina arba trukdanti atlikti tiesiogines savo pareigas: „*darbo daug reikia nudirbt, nēr čia laiko su visais pasikalbēt, nesinori trukdyt kitą kartą*“ (Elžbieta, 67 m.). Panašu, kad santykio su globos įstaigos darbuotojais intensyvumas ir atvirumas susijęs su komforto jausmu globos įstaigoje – kuo laisviau ir kuo labiau patenkintas gyvenimu jautėsi vyresnio amžiaus asmuo, tuo geresni ir artimesni jo santykiai su personalu. Pasyvesni, uždaresni tyrimo dalyviai arba vengė kontaktų su personalu arba santykyje išlaikė tam tikrą atstumą, manydami, kad nedera pernelyg artimai bendrauti su darbuotojais.

Santykiai su kitais gyventojais globos įstaigoje, tuo tarpu, buvo vertinami nevienareikšmiškai. Buvo pastebėta, kad kai kuriuos tyrimo dalyvius, ypač tais atvejais, kai iki persikėlimo į globos įstaigą jie gyveno visiškai vieni arba turėjo sveikatos problemų, dėl kurių buvo reikalinga intensyvesnė priežiūra, pats faktas, kad jie nebėra vieni, veikė raminamai: „*visada kažkas yra šalia, ar krizi, ar ką, vis kažkas padės, pamatys*“ (Birutė, 75 m.).

Kitus tyrimo dalyvius, priešingai, nuolatinis bruzdėjimas globos įstaigoje neramino ir vargino, kėlė jausmą, kad yra per daug žmonių ir trūksta erdvės: „*viskas [suoleliai lauke] užsėsta pastoviai, nėra kur vienam pabūt, prie tualetu eilė, prie maisto eilė*“ (Aloyzas, 72 m.). Tokiais atvejais informantai vengdavo būti viešo susibūrimo vietose ir atsiskirdavo užsidarydami kambariuose, iš kurių išeidavo tik pasivaikščioti ar sudalyvauti laisvalaikio užimtumo veiklose. Nepaisant sunkumų, su kuriais susidūrė kai kurie tyrimo dalyviai, keletas informantų minėjo, kad savo geriausius draugus surado globos įstaigoje: „*mes pasišnekam su ja ir apie gyvenimą, ir apie vaikus, mane iš pusės žodžio supranta jinai, atrodo <...> nu tiesiog nuostabi moteris, nežinau, kaip čia taip gavosi, bet džiaugiuos labai, kad ją turiu*“ (Birutė, 75 m.).

Prisitaikant prie persikėlus patiriamų socialinio tinklo pokyčių socialinių darbuotojų vaidmuo tampa itin reikšmingas, ypač silpnėjančių šeimos ryšių kontekste ir dar neturint užmegztų naujų santykių globos įstaigoje. Šio tyrimo dalyviai minėjo keletą atvejų, kai globos įstaigos darbuotojai tiesiogiai prisidėjo prie pastangų susirandant draugų. Vienu atveju, socialiniai darbuotojai supažindino dvi vienišas moteris, kurios abi mėgo megzti, ir jos tapo geriausiomis draugėmis. Kitu atveju personalo intervencija (panašią negalią turinčių moterų supažindinimas) buvo mažiau sėkminga dėl skirtingos ligos raiškos – viena moteris (tyrimo dalyvė) buvo dar sąlyginai geros sveikatos, o kita dėl ligos sunkiai kalbėjo. Informantė buvo dėkinga globos įstaigos darbuotojams už pastangas, tačiau situacija ją labai nuvylė: „*aš kalbēt noriu su ja, o jinai sėdi nejudėdama, užmerktom akim ir ignoruoja mane*“ (Aldona, 65 m.). Šie pavyzdžiai atskleidžia, kad kai kuriais atvejais globos įstaigoje naujus ryšius kurti sudėtinga ir su darbuotojų pagalba, todėl labai svarbi socialinių darbuotojų funkcija būtų vienišų, izoliaciją patiriančių ir silpnus ryšius su šeima turinčių gyventojų identifikavimas ir jų gerovės užtikrinimas.

Kita vertus, pastebėta, kad kai kurie vyresnio amžiaus asmenys buvo patenkinti turimais paviršutiniškais ryšiais ir neliūdėjo dėl to, kad neturėjo artimesnių draugų nei tarp personalo, nei tarp kitų gyventojų. Toks savanoriškas atsiskyrimas kalbant apie socialinius santykius buvo asmeniui būdingas bruožas dar prieš persikeliant į globos įstaigą:

Aš kažkaip visada labiau viena, su savim, man yra keli žmonės, su kuriais pasikalbu lauke ir man užtenka, aš čia nei kažkokių draugysčių didelių ieškau, nei vyro ieškau <...>aš išeinu laukan, balandžius palesinu, ten dar kita moteris ateina, tokia [vardas],

tai mes palesinam balandžius kartu, apie gyvenimą, viską pasišnekam, tai man daugiau nieko ir nereikia (Albina, 75 m.)

Taigi socialiniai santykiai, jų išlaikymas ir kaita buvo svarbi kiekvieno interviu dalis. Tyrimo dalyviai, kurie po persikėlimo neužmezgė santykių nei su globos įstaigos gyventojais, nei su personalu, o santykių, turėtų iki persikėlimo, nepavyko išsaugoti, patyrė izoliacijos, vienatvės ir asmeninio nereikalingumo jausmus; tuo tarpu, tie, kurie nesiekė gilaus santykio ir buvo patenkinti turimais paviršutiniškais ryšiais, vienatve nesiskundė. Tikėtina, kad tai susiję su suvokiamos kontrolės jausmu – jei asmeniui atrodo, kad jis gali pats pasirinkti savo socialinių kontaktų kiekį ir intensyvumą (net jei jo pasirinkimas yra ne gilaus ryšio siekimas, bet apsikeitimas mandagumo frazėmis susitikus su kitu gyventoju koridoriuje), jis jausis laimingesnis, nei asmuo, kuriam atrodo, kad jis neturi jokios įtakos santykiui su jį supančiais žmonėmis.

Užimtumo ir gyvenimo būdo pokyčiai

Po persikėlimo į globos įstaigą patiriami įprastų užimtumo ir aktyvumo galimybių ir įpročių pokyčiai susiję tiek su veiklos organizavimo globos įstaigose ypatumais, tiek su prastėjančia vyresnio amžiaus asmens sveikata. Nesant formalių užimtumo formų globos įstaigoje, pavyzdžiui, nebėra šeimos, kuria reikėtų rūpintis, nėra darbo, išryškėjo prasmingo laisvalaikio, pomėgių svarba. Užimtumas arba bendraja prasme „*turėjimas, ką veikt*“ (Filomena, 80 m.) tyrimo dalyvių pasakojimuose labai svarbus tiek jų psichologinei gerovei, tiek fizinei sveikatai. Tyrimo dalyvių teigimu, globos įstaigoje yra „*daug visko daroma, kiekvienas ras pagal save*“:

Čia ir šoka, ir dainuoja, ir piešia, ir karmo, ir šoka, tikrai kiekvienam skoniui rasi, yra tikrai iš ko rinktis. Čia pirmadieniais choras, antradieniais šokiai, dar kažkas. Tikrai kiekvienas randa pagal savo skonį. Nori ateini, nenori neini, niekas varu nevaro. Aš trečiadieniais va vietoj tos viktorinos einu pas save kambarin po pusryčių, eilėraščių rašau (Juozas, 87 m.).

Galima pastebėti, kad kai kurie tyrimo dalyviai labiau mėgo veiklas kartu su kitais gyventojais, kiti – individualias veiklas, kurių metu nereikia bendrauti su kitais gyventojais:

Visko čia tikrai pilna, tik kad aš ne viską mėgstu (juokiasi). Aš visada buvau tokia labiau atskirai, labiau su savim, ne su kitais, aš ir čia taip pačiai. Ką ten visoki šokiai ir dainos, aš geriau nueisiu va pas kaimynką pasikalbėsiu, serialą kokį pažiūrėsiu, nueisiu pasivaikščiout ramiai (Olga, 74 m.).

Laisvalaikio užimtumo veiklos, kaip ir kiti gyvenimo globos įstaigoje dienos aspektai įprastai planuojamas iš anksto ir pasižymėjo tam tikra struktūra – kiekvieną savaitės dieną vyko vis kita veikla. Vieniems tyrimo dalyviams tokia struktūra buvo priimtina, nes jie galėdavo iš anksto nuspręsti, kuriose veiklose dalyvaus, o kurias praleis: „*antradieniais vat visokie darbeliai būna, aš ten neinu, jau ten mano laikas, ką noriu, tą darau, man visi tie karpymai, raižymai nei sekėsi, nei aš mėgstu, reiškia nēr ten ko eina (juokiasi)*“ (Birutė, 75 m.). Kitiems informantams toks dienos organizavimas buvo nepriimtinas: „*valgai pagal grafiką ir linksminiesi pagal grafiką, visada žinai, ką darysi, jokio įdomumo nēr, tas pats per tą patį*“ (Stanislovas, 79 m.).

Labiausiai tyrime dalyvavusiems vyresnio amžiaus asmenims trūko išvykų ir kultūrinių renginių. Viena vertus, jie išreiškė norą turėti daugiau tokio pobūdžio užimtumo, kita vertus, teigė suprantantys, kad personalui sunku suorganizuoti visus gyventojus įtraukiančias veiklas:

Labai būtų faina daugiau tų išvažiavimų, išvykimų, pasižmonėt, kai sako reikia <...> bet tikrai yra ir kur gulintys, nepaeinantys, jų tai irgi negalima čia palikt, reikia kažką kito tada organizuot. [Darbuotojai] tada aišku organizuoja taip, kad visi galėtų kažkiek sudalyvaut (Juozas, 87 m.).

Nors egzistuoja unikalūs asmenybės, sveikatos galimybių ir pomėgių skirtumai, su muzika susijusios veiklos (pavyzdžiui, choras) ir stalo žaidimai buvo mėgstamos visų tyrimo dalyvių. Be to, labai populiarios ir mėgstamos kartu su vaikų darželiais ar vaikų dienos centrais organizuojamos veiklos: „*nuostabu, kai susitinki su vaikais, jie taip gražiai dainuoja, šoka, tiesiog širdis atgyja*“ (Anelė, 83 m.). Galima pastebėti, kad veiklos, informantų įvardijamos kaip mėgstamiausios, atspindi tam tikru tęstinumą – jos arba buvo mėgstamos jaunystėje, arba primena jaunystę.

Kaip ypatingai reikšminga užimtumo forma buvo išskiriamas dalyvavimas globos įstaigos savivaldoje, pavyzdžiui, dalyvavimas globos įstaigos gyventojų tarybos veikloje buvo labai vertinamas tiek dėl atsakomybės, tiek dėl asociacijų su galia ar aukštesniu statusu globos įstaigoje. Viena tyrimo dalyvė savo pirmininkavimą gyventojų tarybai laikė savo darbine veikla: „*man jausmas, kad aš lygtai vėl turėčiau darbą*“ (Janina, 72 m.).

Be to, ypatinga užimtumo forma apsigyvenus globos įstaigoje tapdavo pagalba kitiems globos įstaigos gyventojams, ypač turintiems negalią ir reikalaujantiems intensyvesnės priežiūros. Šia veikla dažniausiai užsiimdavo tyrime dalyvavusios moterys, kurioms buvo svarbu jaustis reikalingomis ir žinoti, kad aplinkoje, kurioje jomis rūpinamasi, jos taip pat gali kažkuo pasirūpinti. Panašu, kad pagalba kitiems buvo ne tik laisvalaikio užimtumo forma, užpildanti laisvą laiką, atsiradusį išėjus į pensiją, bet ir tam tikra saviraiškos forma, būdas sustiprinti asmeninio reikalingumo jausmą.

Visgi nepaisant veiklų gausybės, kai kurie tyrimo dalyviai skundėsi nuoboduliu ir užimtumo stoka: „*nėra kad kažką tokio sugalvotų, kad užsiimtų čia su mumis labai, užsiėmimai nuobodūs, tas pats per tą patį*“ (Aldona, 65 m.). Savo nuobodulio jausmą šie tyrimo dalyviai pateisina tuo, kad globos įstaigoje organizuojamos veiklos „*gal tik man neįdomios, aš tiesiog toks žmogus esu, kitiems gerai viskas*“ (Anelė, 83 m.). Anot šios informantės, sunku sugalvoti veiklą, kuri įtrauktų visus gyventojus, visiems tiktų ir patiktų: „*kiek žmonių, tiek norų, visiems geras nebūsi*“. Nepaisant nepasitenkinimo ir nusiskundimų, kad užimtumo veiklos nuobodžios, tyrimo dalyviai vis tik negalėjo įvardinti, kokio užimtumo norėtų, apsiimti suorganizuoti veiklą patys taip pat nesiemė: „*nesu aš iš tų vadovų visų, nei moku, nei aš ten lįsiu*“ (Aloyzas, 72 m.).

Kai kurie tyrimo dalyviai pasakojo mėgstantys kartais patys susigalvoti veiklos, nors jų atveju tai buvo ne atsakas į užimtumo trūkumą globos įstaigoje, bet greičiau kaip paskutinės minutės avantiūra, būdas praskaidrinti dieną:

Čia per Kalėdas ėjom su dainom per aukštus ir sveikinom visus su švente, labai smagu buvo, tikrai visi ir džiaugėsi, ir dainavo kartu, ir socialinės mūsų džiaugėsi, sako, kaip gerai sugalvojot, šaunuolės <...> mes dažnai prisigalvojam tokių visokių, ar padainuot, ar eilėraštį kokį pasakyt, pasveikinimą, vis ir mum geriau, ir žmonės laimingi (Janina, 72 m.).

Tyrimo dalyvė pasakojo, kad tokias veiklas sugalvoja gan dažnai, o socialiniai darbuotojai „*visada viską supranta ir labai palaiko, padeda su tom mano idėjom*“. Gyventojų organizuojamos užimtumo iniciatyvos gali būti tiek orientuotos tiek į bendrą veiklą su kitais įstaigos gyventojais, tiek į savo ar savo artimiausių draugų rato kasdienybės pajvairinimą. Kita tyrimo dalyvė minėjo, kad turi labai draugišką santykį su gretimame įstaigos bloke gyvenančia moterimi ir kartais jos susiorganizuoja kelionę miestą pagerti kavos ar pasivaikščioti po parkus. Analizuojant tyrimo duomenis buvo pastebėta, kad dažniau papildomų užimtumo veiklų inicijavimu užsiima aukštesnį socialinį ekonominį statusą ir geresnę sveikatą turintys tyrimo dalyviai.

Užimtumo ir laisvalaikio leidimo įpročių pokyčiai, susiję su persikėlimu į globos įstaigą, tyrimo dalyvių buvo vertinami nevienareikšmiškai – pavyzdžiui, atradusieji patinkančią veiklą ar naujas užimtumo formas, buvo patenkinti užimtumo organizavimu. Kita vertus, nebeturint galimybės užsiimti mėgstama veikla (tiek dėl įstaigos ribotų galimybių, tiek dėl asmens sveikatos apribojimų) buvo patiriamas beprasmybės, nuobodulio, rutinos jausmas. Taigi galimi du scenarijai: globos įstaigų gyventojai atranda džiaugsmą teikiančią užsiėmimą (jį gali organizuoti arba globos įstaiga, arba pats tyrimo dalyvis) arba susiduria su sunkumais ieškant prasmingos veiklos.

Organizuojant prasmingą globos įstaigos gyventojų užimtumą svarbu individualizuotas poreikių vertinimas ir personalizuotų socialinės globos planų sudarymas – visa tai reikalauja kompleksinių socialinių darbuotojų kompetencijų. Kadangi globos įstaigų gyventojai yra heterogeninė grupė, pasižyminti skirtingais pomėgiais, sveikatos būkle ir motyvacija įsitraukti į siūlomus užimtumo užsiėmimus, tikėtina, kad geriausias rezultatas organizuojant užimtumą bus pasiektas socialiniams darbuotojams pasitelkiant kūrybiškumą, lankstumą ir pačių globos įstaigos

gyventojų iniciatyvumą. Be to, organizuojant užimtumą reikėtų skirti daugiau dėmesio žymesnių fizinių apribojimų turinčių asmenų įtraukimui ir galimybių užsiimti veikla, kuri leistų panaudoti gyvenant bendruomenėje turėtus įgūdžius (pavyzdžiui, gaminimo, rankdarbių, žemdirbystės ir pan.) sukūrimui.

Kasdienės rutinos pokyčiai

Visi tyrimo dalyviai gyvenimą globos įstaigoje apibūdino kaip „*visai kitą gyvenimą*“: naujos taisyklės, nauja fizinė aplinka, nepažįstami žmonės, nauja kasdienė rutina ir kiti pokyčiai. Persikėlus į globos įstaigą daugelį kasdienės ruošos veiklų (skalbimas, indų plovimas, maisto ruošimas) perima globos įstaigos darbuotojai: „*čia atsikėlus daug dalykų pasidarė neaktualūs, mus čia aptvarko, valgyt paruošia, rūbus išplauna, kambarius sutvarko, o aš namie pati tą dariau, tvarkydavau, valgyt ruošdavau*“ (Marija, 89 m.). Šis pokytis ypač akcentuojamas tyrime dalyvavusių moterų pasakojimuose. Namų ruošą buvo svarbi jų kasdienybės dalis gyvenant savo namuose, todėl po persikėlimo į globos įstaigą dėl šių veiklų nebedarymo atsiradęs laisvas laikas kėlė nuobodulio, neturėjimo, ką veikti jausmą: „*čia nėr kuo užsiimt, viskas padaryta, į virtuvę tavęs neleidžia, viskas sutvarkyta, suplauta, tu tik valgai arba guli*“ (Birutė, 75 m.).

Visgi kai kurios moterys, priešingai, buvo patenkintos tuo, kad neberekėjo užsiimti namų ruošą ir tai, kad šią veiklą perėmė personalas, vertino kaip išsilaisvinimą nuo pareigų, kurias turėjo atlikti gyvendamos savuose namuose: „*aš namuose visada ir kambarius tvarkydavau, ir valgyt ruošdavau, ir viską, viską darydavau <...> tai man čia labai patinka, kad viskas sutvarkyta, išplauta, net maistas paruoštas, tik ateini, pasiimi <...> man visi šitie rūpesčiai nuo galvos nukrito*“ (Eleonora, 93 m.). Vyrų informantų pasakojimuose namų ruošos veiklų nebuvimas nebuvo svarbi pasakojimo dalis. Tikėtina, kad taip yra dėl to, kad jie namų ruošą neužsiimdavo ir savo namuose, todėl negalėjimas šia veikla užsiimti globos įstaigoje nesukėlė didesnių nepatogumų.

Iš visų namų ruošos aspektų daugelyje pasakojimų ypatingą vaidmenį turėjo maistas: tiek dėl to, *kaip* yra ruošiamas globos įstaigoje, tiek dėl to, *kada* yra patiekiamas. Kai kuriems tyrimo dalyviams nepatiko maisto skonis: „*maitynimas čia neblogas, sakyčiau, yra keli pasirinkimai patiekalų, visada paklausia, ar to, ar to norėsi, bet skonis tai...*“ (Juozas, 87 m.). Be to, kai kurie pamėgti patiekalai globos įstaigose nebuvo gaminami: „*[silkė, žuvies konservai, šašlykai] skaitosi kaip sunkesnis toks maistas, kad virškinimą apsunkina*“ (Vytautas, 82 m.).

Maisto patiekimo laikas buvo vienas iš svarbesnių kasdienybės pokyčių persikėlus į globos įstaigą. Prieš persikeldami į įstaigą tyrimo dalyviai turėjo savitą dienos režimą ir įpročius: kada keliasi, kada pusryčiauja, kada eina miegoti ir pan., tuo tarpu globos įstaigose diena būdavo organizuojama kitaip. Pripratimas prie šių pokyčių ir savo nusistovėjusių įpročių keitimas buvo ypač sudėtingas kai kuriems tyrimo dalyviams: „*aš savo namuose keldavau kokią 5 ryto <...> o čia pusryčiauja visi 8 ryto <...> tai dar atsikėlus reikia laukt 3 valandas iki pusryčių*“ (Aloyzas, 72 m.). Kad lengviau prisitaikytų prie pasikeitusio dienos režimo, tyrimo dalyvis pasakojo prašydavęs vaikų arba socialinės darbuotojos, kad jam nupirktų užkandžių, kuriuos išalkęs galėtų valgyti iki kol bus patiekiami pusryčiai.

Kai kuriais atvejais globos įstaigų taisyklės taip pat ribojo susiformavusius kasdienius įpročius. Stanislovas (79 m.) pasakojo, kaip gyvendamas bute mėgdavo po pietų išeiti parūkyti į balkoną. Tuo tarpu globos įstaigoje kambaryje rūkyti draudžiama (be to, kambarys neturi balkono), todėl jis turėdavo eiti į lauką: „*aš turiu eit dabar iš antro aukšto, leistis žemyn, eit į lauką <...> žiemą čia išvis baisu <...> kol apsirengsi paltą, kol apsiausi, kol nueisi, labai nepatogu*“. Tyrimo dalyvis supranta taisyklių svarbą ir nerūko kambaryje „*kaip kiti pasislėpę*“, tačiau nors taisyklė skirta jo paties saugumui užtikrinti ir taisyklės informantas gerbia („*kai gyvena tiek žmonių po vienu stogu neišsiversi be taisyklių*“), ji vis tiek sukelia nepatogumų.

Kasdienės rutinos ir dienos režimo pokyčiai, susiję su globos įstaigos kasdienybės organizavimo ypatumais, skatino tyrimo dalyvius iš naujo persvarstyti autonomijos galimybes naujose gyvenimo sąlygose. Siekdami išsaugoti savarankiškumo ir kontrolės pojūtį pasikeitusiomis aplinkybėmis informantai stengdavosi reikšti daugiau iniciatyvos globos įstaigos bendruomenės

gyvenime, planuoti savo dienos režimą, taip, kad nereikėtų priklausyti nuo įstaigos siūlomo grafiko; personalo pagalbos atsisakymas kasdienėje veikloje taip pat buvo susijęs su siekiu apsaugoti savo autonomiją. Rigidiškas dienos režimas įstaigoje dažnai nepalieka vietos improvizavimui, spontaniškam sprendimų priėmimui, todėl tyrimo dalyviams buvo labai svarbu išsaugoti galimybę priimti savarankiškus, nepriklausančius nuo įstaigos sąlygų sprendimus.

Persikėlę į naują vietą vyresnio amžiaus asmenys įprastai jaučiasi nedrąsiai ir yra sutrikę, todėl svarbi socialinio darbuotojo funkcija yra naujo globos įstaigos gyventojų supažindinimas su formaliomis ir neformaliomis gyvenimo įstaigoje taisyklėmis ir pagalba prisitaikant prie kasdienės rutinos pokyčių. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad į tą patį pokytį (pavyzdžiui, tai, kad nebereikia patiems gaminti maisto) globos įstaigos gyventojai reaguoja ir prie jo prisitaiko skirtingai. Taigi reikia atsižvelgti ir į vyresnio amžiaus asmenų individualius skirtumus.

Diskusija ir išvados

Tyrimas atskleidė, kad persikėlimas į globos įstaigą vyresnio amžiaus asmenims yra ypač sudėtinga ir daug išgyvenimų sukelianti patirtis, susijusi su žymiais asmeninių lūkesčių dėl globos senatvėje, savivaizdžio ir įprasto gyvenimo būdo pokyčiais. Persikėlę į globos įstaigą vyresnio amžiaus asmenys susiduria su turėtos socialinės paramos tinklo, įprastos užimtumo ir laisvalaikio struktūros, savarankiškumo ir privatumo lygio bei kasdienės rutinos pokyčiais.

Socialinių ryšių ir turėtos socialinės paramos tinklo pasikeitimai persikėlus buvo vieni iš sunkiausiai išgyvenamų patirčių. Dažnai dėl po persikėlimo išaugusio geografinio atstumo tarp šeimos narių ir draugų socialiniai ryšiai tapo žymiai retesni arba jų palaikyti nebebuvo galimybės, tad vyresnio amžiaus asmenys ne tik dėdavo pastangas stiprinti jau turimus socialinius ryšius, tačiau ir kūrė naujus santykius su įstaigos gyventojais bei darbuotojais. Abipusiai priimtinių ir draugyste grįstų santykių, sudarančių galimybę stiprinti asmeninės kompetencijos ir savigarbos jausmą, kūrimas tyrimo dalyvių buvo ypač vertinamas.

Persikėlus į globos įstaigą taip pat keičiasi užimtumo pobūdis, nors verta atkreipti dėmesį į tai, kad tam įtakos turi ne tik naujos gyvenimo sąlygos globos įstaigose, bet ir senstant atsirandantys sveikatos apribojimai. Nepriklausomai nuo užimtumo pobūdžio pasikeitimo priežasties, galimybė persikėlus ir toliau užsiimti asmeniškai prasminga veikla informantams buvo ypač svarbi tiek dėl galimybės apskritai turėti kažkokią veiklą ir įprasinti savo laiką, tiek dėl gebėjimų, turėtų iki persikėlimo, puoselėjimo.

Be to, persikėlus į globos įstaigą jautriausiai išgyvenami buvo autonomijos ir kasdienio gyvenimo kontrolės pokyčiai, kurie, viena vertus, buvo susiję su senstančio asmens mažėjančia galimybe savarankiškai savimi pasirūpinti, kita vertus, su įstaigos dienos režimo nulemtais asmeninės rutinos apribojimais. Tyrimo dalyviai stengėsi išsaugoti savarankiškumą tiek įsitraukdami į globos įstaigos veiklą ar padėdami kitiems gyventojams, tiek per kasdienes sprendimus, mažinančius asmens priklausomybę nuo įstaigos dienotvarkės (pavyzdžiui, nusprendžiant pusryčiauti sau priimtinu laiku, o ne tada, kai įstaigoje nustatytas pusryčių metas).

Sklandus perėjimas nuo gyvenimo bendruomenėje prie globos įstaigoje yra neatsiejamas nuo asmens galimybės išsaugoti įprastą gyvenimo būdą naujomis gyvenimo sąlygomis (Jungers, 2010; Riedl, Mantovan ir Them, 2013 ir kt.). Vyresnio amžiaus asmeniui persikeliant į globos įstaigą socialiniai darbuotojai užima privilegijuotą poziciją – jie yra arčiausiai naujojo globos įstaigos gyventojų, todėl gali efektyviausiai atliepti individualius jo iššūkius ir poreikius. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad reikšmingi gyvenimo būdo pokyčiai persikėlus į globos įstaigą neretai skatina vyresnio amžiaus asmenis kvestionuoti savo naudingumą ir vertę visuomenei, įstaigai, aplinkiniams. Atsižvelgiant į tai globos įstaigų socialiniams darbuotojams rekomenduojama įstaigose kurti aplinką, kuri prisidėtų prie naujų gyventojų gerovės ir skatintų teigiamą požiūrį į naujus „namus“.

Aktyvesnis vyresnio amžiaus asmenų įtraukimas į globos įstaigos kasdienį gyvenimą (pavyzdžiui, patalpų ar aplinkos tvarkymą, maisto ruošimą), jų turimų profesinių ar asmeninių gebėjimų panaudojimas (pavyzdžiui, užsiėmimo veiklą metu) galėtų būti pirmieji žingsniai tiek

sutvirtinant asmens vertingumo pojūtį, tiek ir užtikrinant sklandesnę adaptacijos globos įstaigoje procesą. Socialinio tinklo pokyčius galima švelninti sudarant sąlygas palaikyti prasmingus ryšius su globos įstaigos gyventojais ir darbuotojais, diegiant palydėtojų ar mentorių sistemą naujiems gyventojams arba bet kokiomis kitomis priemonėmis padedant vyresnio amžiaus asmenims pasijusti bendruomenės dalimi. Globos įstaigų gyventojų talentų ir įgūdžių pripažinimas ir panaudojimas gali sustiprinti jų meistriškumo jausmą, o įtraukimas į sprendimų priėmimą globos įstaigoje, pavyzdžiui, organizuojant jų pačių laisvalaikį ar šventes, gali sustiprinti gyvenimo kontrolės jausmą ir skatinti savarankiškumo jausmą. Be to, persikėlus į globos įstaigą patiriamų pokyčių kompleksiskumas reikalauja socialinių darbuotojų aktyvios intervencijos ir nulemia būtinybę gilinti profesines žinias apie persikėlimo metu patiriamas krizes, ugdyti gebėjimus jas spręsti, išmanyti įveikos strategijas, etines problemas, susijusias su mažėjančiu asmens gebėjimu savimi pasirūpinti ir išreikšti savo valią.

Literatūra

- Andersson, I., Pettersson, E., and Sidenvall, B. (2007). Daily life after moving into a care home – experiences from older people, relatives and contact persons. *Journal of Clinical Nursing*, 16, 1712–1718.
- Aminzadeh, F. et al. (2009). Symbolic meaning of relocation to a residential care facility for persons with dementia. *Aging and Mental Health*, 13(3), 487–496.
- Bitinas B., Rupšienė L. ir Žydžiūnaitė V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda
- Bjornsdottir, K., Ceci, C., and M. E. Purkis, (2013). The ‘right’ place to care for older people: home or institution? *Nursing Inquiry*, 22(1), 64–73.
- Cooney, A., Murphy, K. and O’Shea, E. (2007). Quality of life for older people living in long-stay settings in Ireland. *Journal of Clinical Nursing*, 16, 2167–2177.
- Cooney, A., Murphy, K., and O’Shea, E. (2009). Resident perspectives of the determinants of quality of life in residential care in Ireland. *Journal of Advanced Nursing*, 65(5), 1029–1038.
- Charenkova, J. (2018). Vyresnio amžiaus asmenų persikėlimo į socialinės globos įstaigą patirtys: literatūros apžvalga. *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 17, 21–36.
- Cheek, J. et al. (2006). From retirement village to residential aged care: what older people and their families say. *Health and Social Care in the Community*, 15(1), 8–17.
- Fraher, A. and Coffey, A. (2011). Older people’s experiences of relocation to long-term care. *Nursing older people*, 23(10), 23–27.
- Gedvilaitė-Kordušienė, M. (2013). „Gyventojų senėjimas ir jo iššūkiai: suaugusių vaikų pareigos pagyvenusiems tėvams Lietuvoje“, *Lietuvos statistikos darbai*, 52(1), 22–33. DOI:10.15388/LJS.2013.13920.
- Gruževskis, B. ir Orlova, U. L. (2014). Savarankiškumas – socialinės globos įstaigoje gyvenančių vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybės veiksnys. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 13(1), 113–132.
- Guzman, A. B. (2012). Home Away from Home: Acclimatization of Filipino Elderly from being Home to a Sense of being “At Home” in an Elderly Institution. *Educational Gerontology*, 38, 799–811.
- Hutchinson, S. L., and Warner, G. (2014), Older Adults’ Use of SOC Strategies for Leisure Participation Following an Acute Health Event: Implications for Recreation Service Delivery. *Journal of Park and Recreation Administration*, 32(1), 80–95.
- Johnson, R. A., and Bibbo, J. (2014). Relocation decisions and constructing the meaning of home: A phenomenological study of the transition into a nursing home. *Journal of Aging Studies*, 30, 56–63.
- Jungers, Ch. M., (2010). Leaving Home: An Examination of Late-Life Relocation Among Older Adults. *Journal of Counseling and Development*, 88, 416–423.

- Kraniauskienė S. (2013) „Normatyvinis ir funkcinis kartų solidarumas Lietuvoje“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 32(1), 89-121. DOI: 10.15388/SocMintVei.2013.1.1848.
- Lee, V. S. P., Simpson, J., and Froggat, K. (2013). A narrative exploration of older people's transitions into residential care. *Ageing and Mental Health*, 17(1), 48–56.
- Lowis, M. J. et al. (2005). The role of religion in mediating the transition to residential care. *Journal of Aging Studies*, 19, 349–362.
- Marshall, E., and Mackenzie, L. (2008). Adjustment to residential care: The experience of newly admitted residents to hostel accommodation in Australia. *Australian Occupational Therapy Journal*, 55: 123–132.
- Milligan, C. (2012). From home to “home”: situating emotions within the caregiving experience. *Environment and Planning*, 37, 2105-2120.
- Orlova, U. L. (2013) Socialiai globojamų vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo kokybės veiksniai. *Gerontologija*, 14(2), 96-105.
- Riedl, M., Mantovan, F., and Them, C. (2013). Being a nursing home resident: A challenge to one's identity. *Nursing Research and Practice*, 65(5), 280–285.
- Rijnaard, M. D. et al. (2016). The factors influencing the sense of home in nursing homes: A systematic review from the perspective of residents. *Journal of Aging Research*, 4, 1–16
- Rodriguez-Blazquez, C. et al. (2012) Health status and well-being of older adults living in the community and in residential care settings: Are differences influenced by age? *Ageing and Mental Health*, 16(7), 884–891.
- Spasova, S. et al. (2018). Challenges in long-term care in Europe. A study of national policies. European Commission
- Theurer, K. et al. (2015). The need for a social revolution in residential care. *Journal of Aging Studies*, 35, 201–210.
- Vaškevičiūtė, L. ir Naujanienė, R. (2011) Vyresnio amžiaus žmonių apsisprendimo gyventi ilgalaikės globos namuose patirtys. *Tiltai*, 2, 107-124.
- Žalimienė, L. et al. (2019). Lūkesčiai dėl globos senatvėje: socialinės paslaugos ir organizacinės formos. Vilnius: LSTC. *Lietuvos socialinė raida. Socialinės įtraukties politikos Lietuvoje įgyvendinimas*, 7, 32-48.